

5. Ігнатенко І. «Ідеальна жінка»: уявлення про жіночу красу в СРСР у 1920–1930-ті роки / І. Ігнатенко, О. Оприско // Етнічна історія народів Європи. – 2014. Вип. 42. – С. 178–183. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2014_42_28
6. Стяжкіна О. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття. Монографія / О.Стяжкіна – Донецьк, 2002. – 270 с.
7. Attwood, L. Creating the New Soviet Woman: Women's Magazines as Engineers of Female Identity, 1922–1953/ L. Attwood. – New York: St. Martin's Press, 1999. – 213 pp.
8. Reid, S. All Stalin's Women: Gender and Power in Soviet Art of the 1930's / S. Reid // Slavic Review 57, no. 1 (1998) – P. 133-173.
9. Боннел В. Иконография рабочего в советском политическом искусстве / В.Боннел / Визуальная антропология: режимы видимости при социализме. – М.: ООО «Вариант», ЦСПГИ, 2009. – С. 183-214.
10. Боннел В. Репрезентация женщины в ранних советских плакатах/ В. Боннел / Визуальная антропология: режимы видимости при социализме. – М.: ООО «Вариант», ЦСПГИ, 2009. – С. 245-271.
11. Дашкова Т. Визуальная репрезентация женского тела в советской массовой культуре 30-х годов/ Т. Дашкова // Логос. 1999. № 11/12 (21). С. 131-155. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_11_12/10.htm
12. Дашкова Т. Трансформация женских образов на страницах советских журналов 1920–1930-х годов / Т. Дашкова // Женский дискурс в литературном процессе России конца ХХ века. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/dashkova.htm
13. Аксенов В. Б. От Родины-царицы к Родине-бабе: особенности фемининной репрезентации России в годы Первой мировой войны / В. Б. Аксенов // Лабиринт. Журнал социально-гуманитарных исследований. – 2015. – С. 9–27.
14. Waters E. «The Female Form in Soviet Political Iconography, 1917-1932» in Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation, ed. B. Clements, B. Engel and C. Worobec/ E. Waters – Berkeley: University of California Press, 1991. – 301 pp.
15. Matt O. From Krestianka to Udamița: Rural Women and the Vydvizhenie Campaign, 1933-1941/ O. Matt. – The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies1203 (1996): P. 36-37.

Pokliatska A. I. Formation of the image of a Soviet woman on the pages of the USSR magazine graphics in 1920-1930s.

The article investigates the process of constructing and transforming of visual images of a Soviet woman in USSR periodicals in 1920-1930s and examines methods and techniques of depicting women. The article notes that the formation of the female image depended primarily on the political course of the Soviet state and periodicals functioned as designers of a new identity.

Keywords: "new Soviet woman", the worker, peasant, journal graphics, representation, visual propaganda, Soviet ideology.

Покляцкая А. И. Формирование образа советской женщины на страницах журнальной графики СССР в 1920-1930-х гг.

В статье исследуется процесс конструирования и трансформации визуального образа советской женщины в периодических изданиях СССР 1920-1930-х гг. анализируются методы и приемы изображения женщин. В статье отмечается, что формирование женского образа зависело, прежде всего, от политического курса советского государства, а периодические издания выступили конструкторами новой идентичности.

Ключевые слова: «новая советская женщина», рабочая, крестьянка, «обывательница», журнальная графика, репрезентация, визуальная пропаганда, советская идеология.

УДК 94(100:460)"1945":061.100Н

Н.І. Бойко

**«ІСПАНСЬКЕ ПИТАННЯ» НА ПОТСДАМСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ**

У статті аналізуються історичні передумови, основні етапи та вирішення «іспанського питання», визначаються його значення і місце у Ялтинсько-Потсдамській біполярній системі міжнародних відносин та роль генезі «холодної війни».

Ключові слова: «іспанське питання», Іспанія, Ф. Франко, Потсдамська конференція, міжнародні відносини, «холодна війна», ООН, Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, США, Великобританія, СРСР.

У 80-90-х рр. ХХ ст., із розпадом Ялтинсько-Потсдамської системи і формуванням нової моделі міжнародних відносин, піднялися на новий щабель дискусії щодо проблем та перспектив нового світового порядку. В світлі цього зріс інтерес до переосмислення та нової інтерпретації епохи «холодної війни», яка відходить у минуле. Нині триває процес написання нової історії «холодної війни», зокрема і в нашій державі. Відхід від ідеологічно заангажованих поглядів радянської історіографії та критичний перегляд наявних праць та джерел дозволили по-новому осмислити та оцінити епоху «холодної війни», її причини, перебіг та результати. В контексті цього питання дослідження так званого «іспанського питання», як одного із складників холодної війни та малодосліджених проблем післявоєнної європейської історії, виглядає актуальним.

Це питання цікавило зарубіжних та вітчизняних дослідників повоєнної історії й міжнародних відносин. Головні праці в цій царині створені російськими науковцями О. А. Сагомоняном [1, 2], С. П. Пожарською [3, 4, 5] та вітчизняним О. П. Іваницькою [6, 7]. Інтерес становлять наукові праці іспанців Е. Морадієлоса «Потсдамська конференція та іспанська проблема» [8], та К. Санз Діаса «Іспанія та німецьке питання при Ф. Франко, 1945-1975. Доктрина Хальштейна та початок Ostpolitik» [9].

Об'єктом дослідження є становлення повоєнної біполярної системи міжнародних відносин та холодної війни, а предметом – з'ясування ролі та впливу іспанського питання як одного із складників протистояння між великими світовими державами, розвитку Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин та холодної війни.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні сутності «іспанського питання» у повоєнних міжнародних відносинах, підходів провідних світових держав до його розв'язання на Потсдамській міжнародній конференції, Генеральній Асамблеї та Раді Безпеки, Організації Об'єднаних Націй .

Із початком Другої світової війни режим Франко опинився в складному геополітичному становищі. З одного боку, існувала необхідність певним чином віддячити Італії та Третьому Рейху за підтримку у громадянській війні. Водночас іспанський каудильйо надіявся закріпити за підтримки країн «осі» свої позиції у Північній Африці та встановленні контролю над Гібралтаром. З іншого, Франція, Великобританія та згодом США чинили тиск на Іспанію, вимагали від неї дотримання нейтралітету у війні, та відмови від претензій на Гібралтар. [2, 18]. Ф.Ф. Франко вибрав очікувальну позицію, оприлюднивши 4 вересня 1939 р. декрет про дотримання «найсуворішого нейтралітету» у війні. Таку позицію можна пояснити небажанням франкістського режиму втягувати Іспанію у війну через низку внутрішніх та зовнішніх причин. Німеччина та Італія спокійно сприйняли заяву про нейтралітет Іспанії, оскільки каудильйо обґрунтував свою позицію, по-перше, несприйняттям радянського комуністичного режиму (з яким Німеччина підписала пакт про ненапад 23 серпня 1939 р.), а по-друге, своєрідною релігійною симпатією до воюючої Польщі. В подальшому Ф. Франко неодноразово звертався до цих аргументів, ведучи переговори із А. Гітлером та Б. Муссоліні.

Позиції Великобританії та США щодо Іспанії на початковому етапі Другої світової війни практично збігалися. Для Великобританії, яка прагнула контролювати повітряні і морські комунікації Середземномор'я, нейтралітет Іспанії був найкращим із можливих варіантів. США, в свою чергу, також вважали режим Ф. Франко найбільш сприятливим для ведення власної геополітичної політики [3, 83].

Натомість СРСР, відверто агресивно ставився до Ф. Франко і його режиму, підтримував партизанський антифранкістський рух, прагнучи використовувати сприятливі міжнародні умови для можливого усунення іспанської повоєнної влади [6, 212-215].

З розгромом Франції іспанський диктатор почав діяти на міжнародній арені активніше, сподіваючись захопити Гібралтар і продовжити експансію у Північну Африку. Тому 12 червня 1940 р. керівник Іспанії заявив про зняття нейтрального статусу своєї країни у війні і оголосив Іспанію «невоюючою стороною». 19 червня 1940 р. він направив у Берлін меморандум, в якому не виключав можливості вступу у війну на боці країн «осі» [4, 97].

Російський дослідник А. Красіков наводить дані про зустріч міністрів закордонних справ Іспанії та Німеччини, С. Суньєра та І. Ріббентропа, на якій іспанський міністр наголосив на тому, що вступ Іспанії у війну можливий лише у випадку вирішення територіальних претензій щодо Гібралтару та облаштування тут артилерійського підрозділу водночас.

Восени 1940 р. ситуація на фронтах світової війни кардинально змінилась. Плани А. Гітлера на швидкий розгром Англії зазнав краху, Б. Муссоліні програв у Греції. В цих умовах Ф. Франко повернувся до обережної вичікувальної тактики. За іронією долі, саме в цей момент його допомоги попросили Берлін і Рим. 23 жовтня 1940 р. у містечку Андай відбулась зустріч між трьома диктаторами, яку згодом назвуть найбільшою дипломатичною перемогою Ф. Франко. Каудильйо не підтвердив на цій зустрічі безпосередню участь у бойових діях, навіть заради оволодіння Гібралтаром (А. Гітлер приготував близько 20 дивізій, і від Ф. Франко вимагалась лише згода на прохід військ по його території). Російський іспаніст С.П. Пожарська вважає зустріч в Андаї останнім кроком, який спонукав А. Гітлера до нападу на СРСР [4, 101]. В подальшому співпраця Ф. Франко і Гітлера обмежувалась економічною підтримкою, а також формуванням «Блакитної дивізії» із іспанських солдат-добровольців, які воювали на Східному фронті та брали участь у блокаді Ленінграду. [2, 270-294].

Кардинальний поворот у міжнародній політиці Іспанії відбувся восени 1943 р., коли Ф. Франко всерйоз задумався про можливість поразки Гітлера. На посаду міністра закордонних справ, замість германофіла Серрано Суньєри, був призначений граф Хордана, який заявив про «найсуворіший нейтралітет» у війні. Цим Ф. Франко фактично проголосив курс на зближення із англо-американською коаліцією. Це зближення пояснюється низкою причин: подальшим погіршенням економічної ситуації в Іспанії (країна опинилась на межі голоду); можливості нового путчу, військового перевороту або нової громадянської війни. Реакція великих держав на дії Мадрида була доброзичливою. Сприятливий відгук отримали кроки Ф. Франко відносно реставрації монархії, яку уряди У. Черчілля і Ф. Рузвельта вважали найбільш прийнятним розв'язанням «іспанської проблеми» [10, 273-274].

Проте ці кроки викликали енергійний протест німецької сторони. До того ж у фалангистському середовищі надзвичайно сильним був пронімецький елемент, який міг становити загрозу для самого Ф. Франко. Однак в грудні 1943 р. каудильйо заявив про так звану «траєкторію еволюції», тобто фактично переорієнтацію Іспанії в бік союзників. Не останню роль в такій трансформації поглядів іспанського питання відіграло падіння уряду Б. Муссоліні і фактичне позбавлення влади дуче самою Великою фашистською радою, звістка про яку викликала у Мадриді сенсацію [6, 209].

1944 рік став найбільш важким для режиму Ф. Франко за весь період Другої світової війни. По-перше, припинились поставки нафти США та Великобританією через те, що Іспанія не відмовилась від поставок вольфраму в Німеччині. По-друге, активізувались промонархістські кола, які бажали повернення на віліний іспанський престол законної династії Бурбонів. По-третє, партизанська війна прокомуністично налаштованих сил, підтримувана СРСР, досягла свого піку. За даними О. П. Іваницької, загальна чисельність партизанських формувань досягла тоді 50 тис. осіб [7, 445]. По-четверте, на територію Іспанії з Алжиру перекидались спеціально підготовлені загони, значна кількість амуніції, а у жовтні розпочато велику наступальну операцію проти іспанських урядових військ [12, 121].

По завершенні Другої світової війни ставлення до франкістського режиму з боку: США, Великобританії було здебільшого нейтральним. СРСР стояв на позиціях ізоляції Іспанії на міжнародній арені усунення Франко від влади.

У переписці лідерів Великобританії, США та СРСР Іспанія фігурувала скоріше як вірогідний противник, оскільки в «Особливо таємному і особистому посланні президента Рузвельта і прем'єр-міністра Великобританії пана Уїнстона Черчілля Маршалу Й. В. Сталіну», присвяченого переговорам щодо Португалії, говориться, що у випадку агресивних дій Іспанії щодо Португалії Іспанії буде оголошена війна, і разом з тим висловлено сумнів, що такий варіант розвитку подій можливий ("*...ми виділили для нього зенітну артилерію та винищувальну авіацію, яка знаходиться в дорозі, а також повідомили доктору Салазару, що у випадку нападу Іспанії на Португалію ми негайно оголосимо Іспанії війну та надамо допомогу, яка буде в наших силах. Ми, однак, не уклали жодної конкретної військової конвенції, яка передбачала би надання будь-яких військ, оскільки не віримо у вірогідність ні першого, ні другого.*") [11, 146]. У листі У. Черчілля до Й. Сталіна від 17 січня 1945 британський прем'єр

згадує про листи Ф. Франко, в яких він намагався переконати Черчіля в недоцільності союзу із СРСР. Годі британський лідер відповів Ф. Франко досить холодно: *«На жаль, як Ви, Ваше Превосходительство,*

ви знаєте у Вашому листі до герцога Альба, ці події не отримали ще досить глибокого розвитку, щоб видалити бар'єри між нашими обома країнами. Поки залишаються такі бар'єри, розвиток дійсно тісних відносин дружби і співпраці з Іспанією, до якого прагне Уряд Його Величності, неминуче натрапить на труднощі...» [11, 400].

На конференції в Сан-Франциско (25 квітня – 26 червня 1945 р.) питання Іспанії окремо не піднімалось, проте в стенографічному записі засідання голів делегацій Об'єднаних Націй при обговоренні питання допущення аргентинських представників на конференцію голова новозеландської делегації Фрезер поцікавився, чи не стане прийняте рішення непрямим прецедентом для Іспанії, Ісландії та Ірландії [12, 336]

Концепція «іспанського питання», тобто питання можливості існування режиму Ф. Франко у післявоєнній Європі та місця Іспанії в системі міжнародних відносин, вперше пролунала на Потсдамській конференції (17 липня – 5 серпня 1945 р.). Пропозиція про включення Іспанії в число обговорюваних на конференції тем пролунала під час бесіди міністрів закордонних справ СРСР і Великобританії у переддень конференції, 16 липня 1945 р. [13, 36]. Радянський лідер повторно озвучив її 17 липня у бесіді з Г. Труменом. Сталін наголосив, що вважає режим Ф. Франко нав'язаним іспанцям країнами «осі», і який до того ж переховує в себе недобитки фашистських режимів обох країн (Німеччини та Італії), діючи таким чином на шкоду Об'єднаним Націям. Американський президент погодився з цим твердженням і заявив, що ніколи не симпатизував Ф. Франко і готовий обговорити це питання [13, 40].

Лідери «великої трійки» повернулись у Постжам до іспанської проблеми на третьому засіданні глав урядів яке відбулося 19 липня. Основна дискусія точилась між Й. Сталіним та У. Черчіллем. Й. Сталін наполягав на дипломатичній ізоляції, а в перспективі і в зміні діючого режиму Іспанії. Його основні аргументи були наступні: небезпека, яку становить для Європи профашистський режим Ф. Франко, який переховує залишки італійських фашистів та німецьких нацистів; він є останнім із європейських фашистських режимів, і обов'язок союзників по антигітлерівській коаліції сприяти його знищенню. У свою чергу, У. Черчілль наполягав на тому, що вибір форми правління це внутрішня справа іспанців. Він рішуче виступив проти будь-якого втручання в іспанські справи: *«...я вважаю, що ми не повинні втручатися у внутрішні справи держави, з яким ми розходимося в поглядах, за винятком таких випадків, коли та чи інша держава нападає на нас»* [13, 76]. Крім того, британський прем'єр висловив думку, що розрив дипломатичних відносин з Мадридом зіграє на руку ортодоксальним франкістам, оскільки іспанський народ сприйме такий крок як вияв неповаги: *«Мені здається, що такий крок за своїм характером, маючи на увазі, що іспанці горді і досить чутливі, міг би мати своїм наслідком об'єднання іспанців навколо Франко, замість того щоб змусити їх відійти від Франко»* [13, 76].

Радянський лідер запропонував пошуки компромісного варіанту розриву дипломатичних відносин з Франко. Він заявив: *«...Я пропоную: нехай міністри закордонних справ поговорять про те, чи не можна придумати іншу, більш м'яку і еластичну форму для того, щоб дати зрозуміти, що великі держави не підтримують режиму Франко...»*), У. Черчілль з ним не погодився: *«...Я був би проти цього. Мені здається, що це таке питання, яке має бути вирішене в цьому залі...»*. Г. Трумен запропонував продовжити дискусію на іншому засіданні: *«...Я бачу дуже мало можливостей досягти згоди з цього питання на даному засіданні. Можливо, краще буде повернутися до нього пізніше?..»* [13, 78-81].

Міністри закордонних справ держав «великої трійки» також не могли досягти згоди в питанні членства Іспанії в Організації Об'єднаних Націй. Безрезультатна дискусія тривала протягом третього засідання Ради Безпеки ООН. Врешті-решт ухвалили: перенесення іспанського питання на розгляд спеціальної комісії. Попередньо було оголошено, що глави трьох урядів досягли одностайності в рішенні не допускати Іспанію до вступу в ООН, доки існуватиме режим Ф. Франко [13, 88, 309].

Аналіз документів Потсдамської конференції щодо «іспанського питання» дозволяє зробити висновок, що, окрім заборони до вступу в ООН, що до Іспанії не було застосовано жодних дипломатичних, економічних чи військових санкцій. Головний же пункт резолюції (про

розгляд «іспанського питання» Радою Безпеки) так ніколи і не був зреалізований [1, 49]. Іспанський науковець Е. Морадієлоса вважає такий розвиток подій з іспанського питання результатом досягнутої згоди між лідерами «великої трійки», яка обмежилась «беззубим дипломатичним остракізмом», й, враховуючи перетворення колишніх союзників на противників у «холодній війні», режим Ф. Франко отримав можливість вижити у післявоєнному світі. [8, 74]

Аналіз документів, пов'язаних із «іспанським питанням», засвідчує, що вже на час проведення Потсдамської конференції між членами «великої трійки» нагромадився низка протиріч, які яскраво проявилися у відносинах між коаліцією Лондон-Вашингтон та Москвою. І У. Черчілль, і Г. Трумен, і Й. Сталін розуміли, що вони стоять на порозі нового витку боротьби ідеологій, на порозі поляризації післявоєнного світу, де ключове значення матиме вплив на країни Європи кожного із центрів сили у світовій політиці. Іспанія у майбутній боротьбі залишалась «темною конячкою», і для кожного із учасників майбутньої «холодної війни» її післявоєнне становище могло стати вирішальним. Режим Ф. Франко ставав своєрідним резервом для утвердження впливу, тому його збереження було вигідним для англо-американського тандему, тоді як радянська сторона робила спроби ліквідувати діючу систему влади в Іспанії і встановити на Піленях свою, прокомуністичну систему. Тому, на нашу думку, «беззубий дипломатичний остракізм» був поразкою Радянського Союзу.

Резолюція «дипломатичного остракізму» в більшості своїй задовольнила Ф. Франко. Адмірал Л. Карреро Б'янко, головний радник каудильйо, оцінив її одночасно і як «повне нахабство», і як «платонічну формулу», оскільки, за його словами, «я задоволений, оскільки чекав чогось набагато гіршого». В подібному ключі висловився і тогочасний міністр закордонних справ уряду Ф. Франко, А. М. Артахо: «[декларація] менш жорстка, ніж очікували в Іспанії, і менш радикальна, ніж очікували за кордоном» [8, 89].

Перші післявоєнні місяці стали також періодом піку антифранкістських настроїв у європейській та американській спільнотах. У США розпочалась ініційована лівими профспілками кампанія за розрив дипломатичних відносин з Іспанією. Частина лейбористів в уряді Великобританії також підключилась до антифранкістських протестів, але не змогла вплинути на загальні нейтрально-доброзичливі відносини, які склалися між Лондоном та Мадридом. Антифранкістська кампанія досягла апогею в лютому 1946, коли франкістами було страчено групу партизан на чолі з Крістіно Гарсія, героєм французького Опору, через що 1 березня 1946 р. Франція офіційно перекрила кордони з Іспанією. Цією нагодою скористалась радянська сторона, яка готувала підґрунтя для нових кроків в утвердженні свого впливу в Іспанії та усунення франкістського режиму.

Про ставлення Кремля до франкістської Іспанії засвідчує радник посольства США Дж. Ф. Кеннан, відомий своєю антипатією до СРСР. 3 лютого 1946 р. він направив у держдепартамент США меморандум, в якому попереджував про можливе зіткнення інтересів СРСР та англо-американської коаліції щодо Іспанії, продовживши думку у більш відомій загалу «довгій телеграмі» від 22 лютого, в якій наголошував на небезпеці встановлення над Гібралтаром радянського контролю [2, 24].

У цих умовах британці та американці висунули проект трьохсторонньої декларації щодо «іспанського питання», оприлюдненої 4 березня 1946 р. У ній йшлося про блокування французької ініціативи про внесення іспанського питання на порядок денний Ради Безпеки ООН; по-друге, про звернення до іспанського народу із закликом *мирним* шляхом позбавитись режиму Ф. Франко; по-третє, про оголошення намірів трьох держав не застосовувати проти Іспанії жодних санкцій [2, 24].

Тим часом ситуація на міжнародній арені весною 1946 була сприятливою для радянського керівництва, яке розробило комплекс заходів щодо режиму Ф. Франко по трьох векторах. Перший вектор пов'язаний із посиленням міжнародного тиску на західний табір, другий – з активізацією допомоги партизанським антифранкістським загонам, які попри посилення репресій продовжували діяти на території країни. Третій напрям полягав у діях в Раді Безпеки ООН, спрямованих на включення «іспанського питання» до порядку денного, на запровадженні санкцій. Нарешті – обговорення радянського проекту на генеральній Асамблеї ООН для компрометації прихильників невтручання в іспанські справи.

1 березня 1946 держдепартаментом США було оприлюднено документи, які визначали режим Ф. Франко як фашистський та факти співпраці каудильйо із А. Гітлером та Б. Муссоліні. [5, 231].

17 квітня розпочались дебати в створеному Радою Безпеки підкомітеті з питання режиму Ф. Франко, в якому негласним провідником позиції СРСР стала Польща. На відкритті засідання польський представник О. Ланге висунув явно перебільшені обвинувачення щодо режиму Ф. Франко і запропонував розірвати з Іспанією всі дипломатичні відносини. Представник СРСР А. Громико підтримав свого польського колегу. Головним опонентом рішучих заходів проти Ф. Франко був британський делегат, який критикував аргументи польської та радянської сторін як бездоказові. Також він апелював до Статуту ООН, який прямо забороняв будь-які втручання у внутрішні справи інших держав. Згодом була заслухана доповідь підкомітету, яка носила, за словами О. А. Сагомоняна, подвійний характер: з одного боку, ряд аргументів антифранкістів було названо справедливими, з іншого – головний аргумент про загрозу режиму Ф. Франко для європейської безпеки було відхилено. Доповідь підкомітету можна вважати компромісним варіантом, проте СРСР робив ставку не на компроміс, а на використання дебатів як першого кроку до більш радикальних дій щодо Іспанії, що віддзеркалилось у застосуванні радянським представником А. Громико права вето при голосуванні в Раді Безпеки за резолюцію [2, 26-27].

На першому засіданні Генеральної Асамблеї ООН продовжились тривалі дебати щодо «іспанського питання». Обидві сторони виявили схильність до компромісу. Результатом його стала резолюція Генеральної асамблеї ООН «Взаємовідносини між Членами Об'єднаних Націй та Іспанією» від 12 грудня 1946 р., в результаті якої режим Ф. Франко визначався фашистським, і було рекомендовано членам ООН розірвати з Іспанією дипломатичні відносини. Іспанії було відмовлено у вступі до Організації Об'єднаних Націй [13, 61-62]. Франкістська Іспанія опинилась в повній дипломатичній ізоляції: всі країни-члени ООН, крім Португалії, Ірландії, Аргентини та Ватикану, відкликали своїх послів із Мадрида.

Таким чином, роль «іспанського питання» в генезі «холодної війни» важко назвати ключовим. Радше питання місця Іспанії у післявоєнному світі було одним із багатьох факторів напруження між комуністичним та демократичним світами. За вагою та впливом на розвиток «холодної війни» як питання Польщі та розділу Німеччини, проте воно внесло свою лепту у поляризацію післявоєнного світу. Варто відзначити роль у ньому особистості Франко, якого можна вважати одним із найбільш врівноважених і терплячих диктаторів ХХ століття. Він досить вправно лавірував у бурхливих потоках дипломатії військового часу, і як показав час, вивів іспанський корабель на спокійні води практично без втрат.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Сагомонян А. А. Испанский вопрос в ООН в 1946 году. // Вопросы истории. – 2002, № 3. – С. 32-50
2. Сагомонян А. А. Испанский вопрос в противостоянии великих держав на рубеже Второй Мировой и «холодной» войн (1945-1948). Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. – М., 2004. – 45 с.
3. Пожарская С. П. Испания и США. Внешняя политика и общество. 1936-1976. – М.: Наука, 1982. – 343 с.
4. Пожарская С. П. Франсиско Ф. Франко и его время. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 410 с.
5. Пожарская С. П. Тайная дипломатия Мадрида. – М.: Международные отношения, 1971. – 272 с.
6. Іваницька О. П. Ф. Франко – каудильйо Іспанії. – Чернівці: Книги, ХХІ, 2006. – 432 с.
7. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013): навчальний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 1056 с.
8. Enrique Moradiellos. The Potsdam Conference and the Spanish Problem // Contemporary European History. – Vol. 10, No. 1 (Mar., 2001). – pp. 73-90
9. Carlos Sanz Díaz. España y la cuestión alemana bajo el franquismo, 1945-1973. Entre la doctrina Hallstein y el comienzo de la "Ostpolitik" // Iberoamericana (2001), Nueva época, Año 7, No. 26 (Junio de 2007). – pp. 137-152
10. Испания. 1918-1972. Исторический очерк // под ред. И. М. Майского. – М.: Наука, 1975. – 496 с.
11. Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентами США и Премьер-Министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Том 1. Переписка с У. Черчиллем и К. Эттли (июль 1941 г. ноябрь 1945 г.). Сборник писем. – М.: Госполитиздат, 1957. – 408 с.
12. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной Войны 1941-1945 гг. (Сборник документов в шести томах). Том V. Конференция объединённых наций в Сан-

- Франциско (25 апреля – 26 июня 1945 г.). – М.: Издательство политической литературы, 1980. – 710 с.;
13. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной Войны 1941 - 1945 гг. (Сборник документов в шести томах). Том VI. Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трёх союзных держав – СССР, США и Великобритании (17 июля – 2 августа 1945 г.). – М.: Издательство политической литературы, 1984. – 511 с.
14. Резолюция ООН A/RES/39 (I) «Взаимоотношения между Членами Объединенных Наций и Испанией» от 12 декабря 1946 г. [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Генеральної Асамблеї ООН. Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/034/96/IMG/NR003496.pdf?OpenElement>

Boyko N.I. “Spanish question” at the Potsdam conference and in United Nations

The article analyzes the historical background, main stages and solution of “Spanish question” and defines its meaning and place in Yalta-Potsdam system of international relations and its role in the genesis of “cold war”.

Keywords: “Spanish question”, Spain, Franco, Potsdam conference, international relations, “cold war”, United Nations, UN Security Council, General Assembly, USA, UK, USSR.

Бойко Н.И. «Испанский вопрос» на Потсдамской конференции и в Организации Объединенных Наций

В статье анализируются исторические предпосылки, основные этапы и решение «испанского вопроса», определяются его значение и место в Ялтинско-Потсдамской системе международных отношений и его роль в генезисе «холодной войны»

Ключевые слова: «испанский вопрос», Испания, Ф. Франко, Потсдамская конференция, международные отношения, «холодная война», ООН, Совет Безопасности, Генеральная Ассамблея, США, Великобритания, СССР.

УДК 94(437-25)«1918/1935»

О. М. Кравчук

ПРАЗЬКИЙ ГРАД ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Т. Г. МАСАРИКА

У статті висвітлено історію Празького Граду в роки президентства у Чехословаччині Т. Г. Масарика. Показано, як Т. Г. Масарик визначив спрямованість в організації реконструкції Граду: перетворення з монархічного символу на резиденцію голови демократичної республіки. Висвітлено діяльність головного архітектора Граду Й. Плечніка. Завдяки реконструкції Град став завершеним замковим ансамблем, що виконує функції резиденції голови чеської держави й історичної пам'ятки, відкритої для громадськості.

Ключові слова: Чехословаччина, Прага, Град, Т. Г. Масарик, Й. Плечнік.

Понад тисячу років Празький замок Град відомий як політичний центр Чехії. Цей палацовий комплекс [1, с. 132] є унікальною пам'яткою зодчества, в якій в різній мірі представлені декілька епох європейської архітектури, починаючи з романської, продовжуючи готикою, ренесансом, бароко і класицизмом [2, с. 2]. Таке поєднання різних стилів виникло внаслідок 20-ти перебудов Граду за весь час його існування [3, с. 75; 4, с. 396]. При цьому засобами архітектури в різні епохи утверджувалася існуюча влада [3, с. 29, 86].

У Чехії Град є символом, що втілює, за словами письменника К. Чапека, «згусток всієї краси і слави Праги» [5, с. 409]. Замок складається з трьох основних, з'єднаних один з одним, дворів. У центрі Граду – собор Св. Віта, найвищий 124-метровий шпиль, якого можна бачити майже у будь-якій точці міста [3, с. 15]. Цим закріплюється своєрідний символічний взаємозв'язок: храм Св. Віта – головний собор Граду, Град – основа Праги, Прага – столиця Чехії.

Історію Празького Граду досліджувало чимало авторів [1; 2; 3; 6; 7; 8 та ін.], які розкривали її з різною фактографічною насиченістю. Водночас особливий інтерес являє історія Граду в період Першої Чехословацької республіки, коли вперше після декількох століть